

hanem a vizzálytól való félelmében, mert azt gondolta, hogy a sok beszéd szétzilálhatja a közösséget. A praetorianus gárdában és a hadseregben is létszámcsökkenést hajtottak végre, és ettől aztán megcsappant Róma katonai ereje. Sokan úgy gondolják, hogy ezért akart lemondani a hatalomról. Amikor ugyanis a jövőt fürkészve polgárháborút gyanított, és fölsejlett előtte, hogy végzetesen közeledik a római államrend összeomlása, akkor uralkodásának 20. évfordulóját megünnepezve, még ereje teljében letette az uralkodás terhét. Előbb azonban még nagy nehezen rávette ugyanerre Herculiust is, aki egy évvel kevesebbet uralkodott nála. És bár az eltérő vélemények eltorzíthatják a valóságot, én mégis kimagasló érdemnek tartom, hogy a hatalomvágyat legyőzve visszavonult a magánéletbe.

P. H. A.

100. DIOCLETIANUS ÁRMAXIMÁLÓ RENDELETE

Diocletianus árrendeletének görög és latin nyelvű feliratokon fennmaradt töredékei. *De pretiis rerum venalium.* Kiad. Th. Mommsen. Berlin, 1893. Vö.: S. Lauffer: *Diokletians Preisedikt.* Berlin, 1971
Kr. u. 301. november 20. és december 9. között

... Tartományaink lakosai! Az emberiségnek mindenkire kötelező törvényei parancsolják, hogy véget vessünk azok telhetetlenségének, akiknek mindig csak egy a gondjuk: az, hogy az isteni jótéteményeken is nyereszkedjenek, megnyírbálják mindazt, ami a közjólét biztosítására bőségesen rendelkezésre áll, inséges esztendőkben viszont a vetőmagból és a kiskereskedelmi cikkek-ből minél többet harácsoljanak; akik oly mérhetetlen vagyonokkal rendelkeznek, hogy akár egész népeket is bőségesen elláthatnának, mégis csak a nyereséget hajszolják és uzsorakamatok behajtásán jár az eszük.

Meg kell most már magyaráznunk azokat az okokat, amelyek szükségképpen arra késztettek bennünket, hogy végét szakítsuk sokáig tartó türelmünknek, hogy így – bár nehéz dolog a világszerte dühöngő nyereszkedést érvekkel vagy akár intézkedésekkel leleplezni – mégis jobban megértsék orvosszernek szánt rendelkezésünk igazságosságát, ha ezeket a kíméletlenül garázdálkodó egyéneket bizonyos minősítéssel, sőt megbélyegzéssel arra kényszerítjük, hogy felismerjék, mily aljas ösztönök fűtik lelküket.

Ki ne tudná, hogy a közjólétet aláaknázó elvetemültség zsarolási szándékkal mindenütt útjába akad seregeinknek, amerre csak valamennyiünk közös boldogulása érdekében vonulnak; nemcsak a falvakban vagy a városokban, hanem bárhol; és az árucikkek árát nem a négyyszeresére vagy nyolcszorosára veri fel, hanem annyira, hogy az ármegállapításnak és magának a ténynek a nevét emberi nyelven ki sem lehet fejezni? Vagy hogy néha a katonák külön jutalmának és zsoldjának összege csak egyetlen tárgy megvásárlására elegendő? Továbbá, hogy az egész földkerekségnek seregeink ellátására szánt hozzájárulása ezeknek a fosztogatóknak aljas nyereségére megy? Hogy tehát kato-

naink nyilván ezeknek a zsarolóknak a kezében halmozzák fel megtakarított zsoldjukat és végkielégítésüket, hogy az államnak ezek a fosztogatói minden nap annyit rabolhassanak, amennyit éppen akarnak?

A fentebbiekben felsoroltak alapján, mivel már maga az emberiesség követelte, joggal és méltán határoztunk úgy, hogy megszabjuk, nem az árucikkek árát – mert azt nem is lehetne helyesen megállapítani, hiszen egyes tartományokban bő volt a termés, és ezek boldogan dicsekedhetnek a kíváncsú olcsósággal és a kivételes bőséggel –, hanem az árak felső határát, hogyha történetesen drágaság ütné fel a fejét valahol – mentsenek meg az istenek az ilyen csapástól! –, akkor az árdrágítást, amelyet a szinte határtalan térségeken nem lehetett megfékezni, most rendeletünk megállítsa és törvényes intézkedéssel megzabolázza.

Elrendeljük tehát, hogy azokat az árakat, amelyeket az alább következő rövid jegyzék feltüntet, egész birodalmunkban gondos figyelemmel tartsák meg, hogy mindenki megértse: ezeknek a túllépése tilos! Persze ott, ahol nyilvánvaló árubőség van, hadd érvényesüljön az áldott olcsóság, hiszen épp ez a célunk, a fentebb említett nyereszkesedés megfékezésével. Az eladással és vétellel foglalkozó kereskedők pedig, akik rendszeresen járják a kikötőket és az idegen tartományokat, a jövőben egyetértőleg mérsékeljék magukat; és mivel maguk is jól tudják, hogy a drágulás miatt megszabott árakat tilos emelni, eladáskor úgy vegyék számba mind a helyet, mint a szállítást, mind az egész ügyletet, hogy világosan kitűnjék: a közvetítő kereskedők sehol sem drágítják az árakat.

Mivel pedig őseink kétségtelenül azzal a szándékkal alkották törvényeiket, hogy a megszabott büntetés majd elijeszti a bűnösöket – nagyon ritka eset, hogy az emberi természet önként hajlamos a jóra, s viszont az elrettentés mindig csalahatatlan szabályozója a polgári kötelességteljesítésnek –, elrendeljük, hogy aki ezt a rendelkezésünket vakmerően megszegi, halállal bünhődjék. És ezt a rendeletet senki se tartsa kíméletlennek, mivel mindenkinek módjában áll elkerülni a büntetést, ha mértéket tart. Azonban halálbüntetéssel kell sújtani azt is, aki nyereségvágyból, a rendelet megszegésével büntetésévé szegődik az árdrágítónak. Ugyanezt a bűncselekményt követi el az is, aki ezek után arra vetemedik, hogy elrejtje a birtokában levő élelmiszereket és közszükségleti cikkeket; de még ebben az esetben is súlyosabban bünhődjék az, aki ínséget idéz elő, mint az, aki megsérti ezeket a rendelkezéseket...

B. I.

1. 1 Alább következnek az egyes áruajtákra kiszabott árak, amelyeket senkinek sem szabad túllépnie:

1a	búza	1 tábori modius	100 denarius
2	árpa	1 tábori modius	60 denarius
3	százszoros rozs	1 tábori modius	60 denarius
4	tiszta hántolt köles	1 tábori modius	100 denarius
5	hántolatlan köles	1 tábori modius	50 denarius
6	tisztított muhar	1 tábori modius	50 denarius
7	hántolt tönköly	1 tábori modius	100 denarius

9	hántolt lóbab	1 tabori modius	100 denarius
10	hántolatlan lóbab	1 tabori modius	60 denarius
11	lencse	1 tabori modius	100 denarius
12	csicseriborsó	1 tabori modius	80 denarius
13	fejtett zöldborsó	1 tabori modius	100 denarius
14	hüvelyes zöldborsó	1 tabori modius	60 denarius
15	bagolyborsó	1 tabori modius	100 denarius
16	lednek	1 tabori modius	100 denarius
17	zab	1 tabori modius	30 denarius
18	görögszéna	1 tabori modius	100 denarius
19	nyers farkasbab	1 tabori modius	60 denarius
20	főtt farkasbab	1 itáliai sextans	4 denarius
21	hüvelyes bab	1 tabori modius	100 denarius
22	lenmag	1 tabori modius	150 denarius
23	hántolt rizs	1 tabori modius	200 denarius
24	hántolt árpa	1 tabori modius	100 denarius
26	szezammag	1 tabori modius	200 denarius
27	zabszem	1 tabori modius	30 denarius
28	lucernamag	1 tabori modius	150 denarius
29	kendermag	1 tabori modius	80 denarius
30	bükköny	1 tabori modius	80 denarius
31	mák	1 tabori modius	150 denarius
32	tisztított kömény	1 tabori modius	200 denarius
33	retekmag	1 tabori modius	150 denarius
34	mustármag	1 tabori modius	150 denarius
35	elkészített mustár	1 itáliai sextarius	8 denarius

2. 1 Ugyanígy a boroknál:

1a	picenumi	1 itáliai sextarius	30 denarius
2	tiburi	1 itáliai sextarius	30 denarius
3	sabinumi	1 itáliai sextarius	30 denarius
4	aminnai	1 itáliai sextarius	30 denarius
5	saisi	1 itáliai sextarius	30 denarius
6	surrentumi	1 itáliai sextarius	30 denarius
7	falernumi	1 itáliai sextarius	30 denarius
8	első fejtésű obor	1 itáliai sextarius	24 denarius
9	második fejtésű obor	1 itáliai sextarius	16 denarius
10	házibor	1 itáliai sextarius	8 denarius
11	méhsör	1 itáliai sextarius	4 denarius
12	árpasör	1 itáliai sextarius	2 denarius
13	maioniai főzött bor	1 itáliai sextarius	30 denarius
14	attikai aranybor	1 itáliai sextarius	24 denarius
15	forralt bor	1 itáliai sextarius	16 denarius
17	fűszerbor	1 itáliai sextarius	20 denarius
18	ürmösbor	1 itáliai sextarius	20 denarius
19	rozé	1 itáliai sextarius	20 denarius

3. 1 Ugyanígy olajféléknél:

1a	első préselésből származó olaj	1 itáliai sextarius	40 denarius
2	második préselésből származó olaj	1 itáliai sextarius	24 denarius
3	közönséges étolaj	1 itáliai sextarius	24 denarius
4	retetekolaj	1 itáliai sextarius	8 denarius
5	ecet	1 itáliai sextarius	6 denarius
6	első osztályú hallé	1 itáliai sextarius	16 denarius
7	másodosztályú hallé	1 itáliai sextarius	12 denarius
8	só	1 tabori modius	100 denarius
9	fűszeres só	1 itáliai sextarius	8 denarius
10	első osztályú méz	1 itáliai sextarius	40 denarius
11	másodosztályú méz	1 itáliai sextarius	24 denarius
12	föníciai méz	1 itáliai sextarius	8 denarius

4. 1 Ugyanígy a húsoknál:

1a	sertéshús	1 itáliai font	12 denarius
2	marhahús	1 itáliai font	8 denarius
3	kecske- vagy ürühús	1 itáliai font	8 denarius
4	malacburok	1 itáliai font	24 denarius
5	sertésemlő	1 itáliai font	20 denarius
6	fűgés liba mája	1 itáliai font	16 denarius
7	zsirszalonna	1 itáliai font	16 denarius
8	első osztályú elülső sódar:		
	menapijai vagy cerretanus	1 itáliai font	20 denarius
9	marsusi	1 itáliai font	20 denarius
10	friss háj	1 itáliai font	12 denarius
11	kenőháj	1 itáliai font	12 denarius
12	a körmöket és a pacalt a hússal egyező áron lehet eladni		
13	sertésvagdalt	1 uncia	2 denarius
14	marhavagdalt	1 itáliai font	10 denarius
15	sertéskolbász	1 itáliai font	16 denarius
16	marhakolbász	1 itáliai font	10 denarius
17	hízalt fácánkakas		250 denarius
18	mezei fácánkakas		125 denarius
19	hízalt fácántyúk		200 denarius
20	mezei fácántyúk		100 denarius
21	hízalt liba		200 denarius
22	nem hízalt liba		100 denarius
23	csirke	1 pár	60 denarius
24	fogoly	1 db	30 denarius
25	hízott gerle	1 db	16 denarius
26	vad gerle	1 pár	12 denarius
27	fenyőrigó	10 db	60 denarius
28	vadgalamb	1 pár	20 denarius
29	házi galamb	1 pár	24 denarius
30	fajd	1 pár	20 denarius

31	kacsa	1 pár	40 denarius
32	mezei nyúl		150 denarius
33	házi nyúl		40 denarius
34	hízlalt tengelice	10 db	40 denarius
35	vad tengelice	10 db	20 denarius
36	szalonka	10 db	40 denarius
37	veréb	10 db	16 denarius
38	pele	10 db	40 denarius
39	hím páva		300 denarius
40	páva tojó		200 denarius
41	fürj	10 db	20 denarius
42	seregély	10 db	20 denarius
43	vaddisznó	1 itáliai font	16 denarius
44	szarvas	1 itáliai font	12 denarius
45	őz, vadkecske, zerge	1 itáliai font	12 denarius
46	szopós malac	1 font	16 denarius
47	bárány	1 font	12 denarius
48	gödölye	1 font	12 denarius
49	faggyú	1 itáliai font	6 denarius
50	vaj	1 itáliai font	16 denarius

5. 1 Ugyanígy a halaknál:

1a	tengeri hal	1 itáliai font	24 denarius
2	másodosztályú hal	1 itáliai font	16 denarius
3	első osztályú folyami hal	1 itáliai font	12 denarius
4	másodosztályú folyami hal	1 itáliai font	8 denarius
5	sózott hal	1 itáliai font	6 denarius
6	osztriga	100 db	100 denarius
7	tengeri sün	100 db	50 denarius
8	friss tisztított tengeri sün	1 itáliai sextarius	50 denarius
9	sózott tengeri sün	1 itáliai sextarius	100 denarius
10	kagyló	100 db	50 denarius
11	érlelt sajt	1 itáliai font	12 denarius
12	szardella vagy szardínia	1 itáliai font	16 denarius

6. 1 Ugyanígy:

1a	nagy articsóka	5 db	10 denarius
2	bimbós articsóka	10 db	6 denarius
3	első osztályú cikória	10 fej	10 denarius
4	másodosztályú cikória	10 fej	4 denarius
5	első osztályú mályva	5 db	4 denarius
6	másodosztályú mályva	10 db	4 denarius
7	első osztályú saláta	5 fej	4 denarius
8	másodosztályú saláta	10 fej	4 denarius
9	első osztályú káposzta	5 fej	4 denarius
10	másodosztályú káposzta	10 fej	4 denarius

11	első osztályú káposztahajtás	1 csokor	4 denarius
12	nagy pórébhagyma	10 szál	4 denarius
13	kisebb	20 szál	4 denarius
14	nagy cékla	5 db	4 denarius
15	kisebb	10 db	4 denarius
16	nagy retek	10 db	4 denarius
17	kisebb	20 db	4 denarius
18	nagy répa	10 db	4 denarius
19	kisebb	20 db	4 denarius
20	szaraz vöröshagyma	1 itáliai modius	40 denarius
21	első osztályú zöldhagyma	25 szál	4 denarius
22	másodosztályú	50 szál	4 denarius
23	fokhagyma	1 itáliai modius	60 denarius
24	zsázsa	20-as csokor	10 denarius
25	kapribogyó	1 itáliai modius	100 denarius
26	első osztályú tök	10 db	4 denarius
27	másodosztályú	20 db	4 denarius
28	első osztályú görögdinnye	10 db	4 denarius
29	másodosztályú	20 db	4 denarius
30	nagyobb sárgadinnye	2 db	4 denarius
31	kisebb	4 db	4 denarius
33	paszuly	25-ös csomó	4 denarius
34	kerti spárga	25-ös csomó	6 denarius
35	mezei spárga	50 szál	4 denarius
37	zöld bagolyborsó	4-es csokor	4 denarius
38	hántolt zöld lóbab	1 itáliai sextarius	4 denarius
39	fejtett zöldbab	1 itáliai sextarius	4 denarius
40	pálma- vagy datolyarügy	4 db	4 denarius
41	africai vagy Faberius-hagyma	20 db	12 denarius
43	tojás	4 db	4 denarius
44	nagy sárgarépa	25-ös csomó	6 denarius
45	kisebb	50-es csomó	6 denarius
46	nagy éti csiga	20 db	4 denarius
48	vegyes fűszernövények	8 csokor	4 denarius
49	gesztenye	100 szem	4 denarius
50	első osztályú zöld dió	50 szem	4 denarius
51	száraz dió	100 szem	4 denarius
52	tisztított mandula	1 itáliai sextarius	6 denarius
53	tisztított mogoró	1 itáliai sextarius	4 denarius
54	tisztított fenyőmag	1 itáliai sextarius	12 denarius
55	pisztácia	1 itáliai sextans	16 denarius
56	jujuba	1 itáliai sextans	4 denarius
57	cseresznye	4 font	4 denarius
58	sárgabarack (?)	10 szem	4 denarius
61	nagy szemű őszibarack	10 szem	4 denarius
62	kisebb szemű	20 szem	4 denarius

63	nagy körte	10 szem	() denarius
64	kisebb	20 szem	() denarius
65	első osztályú alma: matiusi vagy saligniai	10 szem	4 denarius
66	másodosztályú	20 szem	4 denarius
67	kisebb szemű alma	40 szem	4 denarius
68	rózsaelma (?)	100 szem	8 denarius
69	nagy szemű viaszos szilva	30 szem	4 denarius
70	kisebb szemű	40 szem	4 denarius
71	nagy szemű gránátalma	10 szem	8 denarius
73	első osztályú birsalma	10 szem	4 denarius
77	szeder	1 itáliai sextariusos kosár	4 denarius
78	első osztályú füge	25 szem	4 denarius
80	kemény héjú vagy nagy fürtű szőlő	3 font	4 denarius
81	első osztályú Nicolaus-datolya	8 szem	4 denarius
82	másodosztályú	16 szem	4 denarius
83	pálmagyümlőcs	25 szem	4 denarius
84	kariai füge	25 szem	4 denarius
85	kariai aszalt füge	1 font	4 denarius
86	első osztályú damascusi aszalt szilva	8 szem	4 denarius
88	dupla füge	1 font	4 denarius
89	tarsusi olajbogyó	20 szem	4 denarius
90	olajbogyó sós lében	40 szem	4 denarius
91	fekete olajbogyó	1 itáliai sextarius	4 denarius
92	füstben aszalt mazsola	1 itáliai sextarius	8 denarius
93	nagy szemű aszalt szőlő	1 itáliai sextarius	4 denarius
94	szarvasgomba	1 font	16 denarius
95	juhtej	1 itáliai sextarius	8 denarius
96	friss sajt	1 font	8 denarius

7.1 A munkadíjakról:

1a	mezei munkásnak élelmezésen felül	naponta	25 denarius
2	kőművesnek élelmezésen felül	naponta	50 denarius
3	asztalosmesternek élelmezésen felül	naponta	50 denarius
3a	ácsmesternek élelmezésen felül	naponta	50 denarius
4	mészégetőnek élelmezésen felül	naponta	50 denarius
5	márványfaragónak élelmezésen felül	naponta	60 denarius
6	mozaikkészítőnek élelmezésen felül	naponta	60 denarius
7	mozaikrakónak élelmezésen felül	naponta	50 denarius
8	falfestőnek élelmezésen felül	naponta	75 denarius
9	képfestőnek élelmezésen felül	naponta	150 denarius
10	bognárnak élelmezésen felül	naponta	50 denarius
11	vaskovácsnak élelmezésen felül	naponta	50 denarius
12	péknek élelmezésen felül	naponta	50 denarius

13	hajóacsanak		
	tengeri hajónál élelmezésen felül	naponta	60 denarius
14	folyami hajónál élelmezésen felül	naponta	50 denarius
15	tégla készítőknek 4 db 2 láb hosszú, kiegészítésre kész agyagtéglaért úgy, hogy maga szerzi be az alapanyagot	naponta	2 denarius
16	vályogvetőknek 8 tégláért úgy, hogy maga szerzi be az alapanyagot	naponta	2 denarius
17	teve-, szamár- vagy őszvérhajcsárnak	naponta	25 denarius
18	pásztornak	naponta	20 denarius
19	őszvérpásztornak		25 denarius
20	állatorvosnak sörény- és körömnnyírásért	állatonként	6 denarius
21	érvágásért és purgálásért		20 denarius
22	borbélynak	fejenként	2 denarius
23	birkanyírónak	állatonként	2 denarius
24	Az ötvösökről:		
24a	sárgarézben dolgozó ötvösnek	fontonként	8 denarius
25	vörösrézben dolgozónak	fontonként	6 denarius
26	különféle edényeknél	fontonként	6 denarius
27	szobrocskáknál	fontonként	4 denarius
28	rézborításnál	fontonként	6 denarius
29	agyagszobrásznak	naponta	75 denarius
30	gipszmintázónak élelmezésen felül	naponta	50 denarius
31	egész napos vízvezeték-felügyelőnek	naponta	25 denarius
32	egész napos csatornafelügyelőnek	naponta	25 denarius
33	fegyverköszörűsnek	1 használt kard javításaért	25 denarius
34		1 használt sisak javításaért	25 denarius
35		1 bárdért	6 denarius
36		1 kétélű szekercéért	8 denarius
37		1 kardhüvelyért	100 denarius
38	pergamenkészítőnek	1 láb hosszú, négyrét ívű fehér vagy sáfránnyal színezett lapért	40 denarius
39	írnoknak első osztályú szépírástért	100 soronként	25 denarius
40	másodosztályú szépírástért	100 soronként	20 denarius
41	hivatali írnoknak kérvény- vagy oklevélírástért	100 soronként	10 denarius

42	szabónak szabásért és varrásért:	első osztályú	
		köpenyért	60 denarius
43		másodosztályú	
		köpenyért	40 denarius
44		nagyobb	
		csuklyáért	25 denarius
45		kisebb csuklyáért	20 denarius
46		nadrágért	20 denarius
47		nemezbocskorért	4 denarius
48	varrónak vékony ruhán szegélyfelhajtásért		6 denarius
49	tiszta selyemruhán kivágások		
	beszegéséért		50 denarius
50	félíg selyem anyagú ruhán kivágások		
	beszegéséért		30 denarius
51	vastagabb szövet felszegéséért		4 denarius
52	fekete vagy fehér nemeztakaró	3 font súlyban	100 denarius
53	minőségi hímzett nemeztakaró	a fenti súlyban	250 denarius
54	kelmefestőnek új, köznapi női tunicánál		16 denarius
55	használt ruhánál		10 denarius
56	vászon férfiingnél		10 denarius
57	használnál		6 denarius
58	új gyermekingnél		6 denarius
59	használnál		2 denarius
60	új köntösnél vagy köpönyegnél		16 denarius
61	használnál		6 denarius
62	új szőnyegtakarónál		24 denarius
63	használnál		10 denarius
64	tornamesternek	növendékenként havonta	50 denarius
65	gyermekkísérőnek	gyermekenként havonta	50 denarius
66	elemi írástanítónak	gyermekenként havonta	50 denarius
67	számtantanítónak	gyermekenként havonta	75 denarius
68	gyorsírástanítónak	gyermekenként havonta	75 denarius
69	irodalom- vagy		
	történettanárnak	tanítványonként havonta	50 denarius
70	görög- vagy latinnyelv-tanárnak,		
	illetve mértantanárnak	gyermekenként havonta	200 denarius
71	szónoklattan- vagy filozófia-		
	tanárnak	gyermekenként havonta	250 denarius
72	ügyvédnek vagy jogtudósnak	keresetindításnál	250 denarius
73		törvényszéki vizsgálatnál	1000 denarius
74	mérnöktanárnak	tanítványonként havonta	100 denarius
75	közfürdőben dolgozó		
	fürdőmesternek	fürdőzőnként	2 denarius
76	magánfürdőben dolgozó		
	fürdőmesternek		2 denarius

8. 1	A babyloni, trallesi és föníciai szőrmékről:	
1a	első osztályú babyloni szőrme	500 denarius
2	másodosztályú	400 denarius
3	trallesi szőrme	200 denarius
4	föníciai szőrme	100 denarius
5	festett szőrme	300 denarius
6	A bőryanagokról:	
6a	első osztályú kikészítetlen marhabőr	500 denarius
7	ugyanez cipőtalpnak kikészítve	750 denarius
8	szíjféléknek kikészítve	600 denarius
9	másodosztályú kikészítetlen marhabőr	300 denarius
10	ugyanez kikészítve	400 denarius
11	első méretosztályú kikészítetlen kecskebőr	40 denarius
12	ugyanez kikészítve	50 denarius
13	első méretosztályú kikészítetlen birkabőr	20 denarius
14	ugyanez kikészítve	30 denarius
15	első osztályú gyapjas irha	100 denarius
16	kucsmanak feldolgozva	200 denarius
17	kikészítetlen kecskegidabőr	10 denarius
18	ugyanez kikészítve	16 denarius
19	kikészítetlen hiénabőr	40 denarius
21	kikészítetlen őzbőr	10 denarius
23	első osztályú kikészítetlen szarvasbőr	75 denarius
25	kikészítetlen vadjuh bőr	20 denarius
27	kikészítetlen farkasbőr	25 denarius
29	kikészítetlen nyestbőr	10 denarius
31	kikészítetlen hódbőr	20 denarius
33	első méretosztályú kikészítetlen medvebőr	100 denarius
35	kikészítetlen hiúz bőr	40 denarius
37	tengeri borjú vagy foka bőre kikészítetlenül	1250 denarius
39	kikészítetlen leopárd bőr	1000 denarius
41	kikészítetlen oroszlánbőr	1000 denarius
42	A szőrmetakarókról:	
43	kecskebőr takaró	8 db 600 denarius
44	első osztályú puha cserge	600 denarius
9. 1	A fűzős cipők kaptafáiról:	
1a	első méretosztályú kaptafa	100 denarius
2	második méretosztályú kaptafa	80 denarius
3	kaptafa női cipőhöz	60 denarius
4	kaptafa gyermekcipőhöz	30 denarius

5	A lábbelikről:		
5a	első osztályú öszvérhajcsár- vagy földművesbocskor	1 pár, szegeles nélkül	120 denarius
6	katonai csizma	1 pár, szegeles nélkül	100 denarius
7	patriciusi saru	1 pár, szegeles nélkül	150 denarius
8	senatori saru	1 pár, szegeles nélkül	100 denarius
9	lovagi saru	1 pár, szegeles nélkül	70 denarius
10	női cipő	1 pár	60 denarius
11	katonai fűzős cipő	1 pár	75 denarius
12	A szandálokról és gall cipőkről:		
12a	kettős talpú köznapi férfiszandál	1 pár	80 denarius
13	egyretegtalpú férfiszandál	1 pár	50 denarius
14	futószandál	1 pár	60 denarius
15	kettős talpú női bikabőrszandál	1 pár	50 denarius
16	egyretegtalpú női bikabőrszandál	1 pár	30 denarius
17	A babyloni és föníciai fehér és bíbor sarukról:		
17a	babyloni saru	1 pár	120 denarius
18	bíbor- vagy föníciai saru	1 pár	60 denarius
19	fehér saru	1 pár	() denarius
20	A házi lábbelikről:		
20a	férfi papucs	1 pár	60 denarius
21	női papucs	1 pár	50 denarius
22	aranyhímzéssel	1 pár	80 denarius
23	babyloni bíbortopán	1 pár	80 denarius
24	aranydiszes bikabőrpapucs	1 pár	75 denarius
25	gyapjúval bélelt bikabőr papucs	1 pár	50 denarius
10. 1	A bőrárúkról:		
1a	első osztályú bőrtarisznya		1500 denarius
2	katonasági nyereg		500 denarius
3	öszvérnyereg ostorral		800 denarius
4	lóhoz való szájkosár karikákkal és kantárral		70 denarius
5	lóhoz való kötőfék rászerezelt zablával		100 denarius
6	öszvérhez való kötőfék szájkosárral		120 denarius
7	öszvérhez való szájkosár		80 denarius
8	A katonai övekről:		
8a	széles babyloni öv		100 denarius
10	babyloni hónaljöv		100 denarius

11	4 ujj széles fehér öv		60 denarius
12	ugyanaz 6 ujj szélességben		75 denarius
13	A tömlőkről:		
13a	első osztályú tömlő		120 denarius
14	első osztályú olajos tömlő		100 denarius
15	napidíj tömlőre		2 denarius
16	A bőrtokokról:		
16a	1 sextariusos bőrtok		20 denarius
17	írónádtartó tok	5 db	40 denarius
18	öszvérhajtó ostor nyéllel		16 denarius
19	kocsihajtóistráng		2 denarius
11. 1	A kecske- és teveszőrről:		
1a	feldolgozatlan szőrananyag	1 font	6 denarius
2	zsáknak vagy tarisznyának megszöve	1 font	10 denarius
3	kötéllé fonva	1 font	10 denarius
4	A teherhordó nyergekről:		
4a	öszvérnyereg		350 denarius
5	szamárnnyereg		250 denarius
6	tevenyereg		350 denarius
7	A zsákokról:		
7a	1 pár zsák vagy általvető	30 font súlyban	400 denarius
8	3 láb széles, tetszőleges hosszúságú zsákok	fontonként	16 denarius
12. 1	A faanyagokról:		
1a	jegenyefenyő	50×4×4 rőf	50000 denarius
		45×4×4 rőf	45000 denarius
9	ugyanezek az árak szabhatóak ki az erdei fenyőre is		
10	tölgyfa	14 rőf×68×68 ujj	250 denarius
11	kőrisfa	14 rőf×48×48 ujj	250 denarius
17	50 sextariusos hordó		50 denarius
18	a többi hasonlót a kész hordó ürmértéke szerinti áron kell eladni		
19	A vesszőfonatokról:		
19a	sima vesszőkből készült fonat	1 font	10 denarius
20	összefonatlan sima vesszők	1 font	10 denarius
13. 1	A szövőeszközökről:		
1a	puszpángfa vetélő	1 db	14 denarius
3	puszpángfa szövőfésű		12 denarius

4	vetülekfonálhoz való áttört fésű		14 denarius
7	női puszpangfésű		12 denarius
8	női csont vakarókés		12 denarius
9	teknőspáncél vakarókés		4 denarius

14. 1 A faárukról, illetve dorongokról:

1a	fadorong	2 db	40 denarius
2	nagyobb nád vessző	2 db	50 denarius
3	kisebb nád vessző	2 db	20 denarius
4	somfa lándzsanyél		30 denarius
5	dzsidának való fanyél		50 denarius
6	létra	30 fokkal	150 denarius
7	karó	100-as köteg	10 denarius
8	1 szekérrakomány tűzifa	1200 font	150 denarius
9	1 tevemálhányi tűzifa	400 font	50 denarius
10	1 öszvémálhányi tűzifa	300 font	30 denarius
11	1 szamarmálhányi tűzifa	200 font	() denarius
12	tüzelőnek való rőzse vagy gallyak 15 fontos köteg		30 denarius

15. 1 A fa járműalkatrészekről:

1a	esztergált kocsitengely		250 denarius
2	félíg kidolgozva		200 denarius
3	esztergált kerékagy		240 denarius
4	félíg kidolgozva		200 denarius
5	esztergált küllő		70 denarius
6	félíg kidolgozva		30 denarius
7	kocsiülés teljesen elkészítve		2() denarius
8	félíg elkészítve		200 denarius
9	esztergált támasztóvilla		275 denarius
11	esztergált szekérrúd		100 denarius
13	járomtartó teljesen elkészítve		75 denarius
15	lác készen		75 denarius
17	ostor vagy ösztöke készen		5 denarius
20	oldal deszka félíg készen	2 db	30 denarius
21	teljesen elkészített zabosláda		16 denarius

31 A szekerekről:

31a	négykerekű teherhordó szekér, egy darabból készült kerékabroncsokkal, vasalás nélkül		6 000 denarius
32	négykerekű teherhordó szekér, több részből összeillesztett kerékabroncsokkal, vasalás nélkül		3 500 denarius
33	négykerekű utazószekér, több részből összeillesztett kerékabroncsokkal, vasalás nélkül		3 000 denarius

38	A kocsikról:		
38a	négykerekű jármos kocsi vasalás nélkül		1500 denarius
39	vasalt kocsi: a vas- és faanyag súlya szerint kiszámított áron adható el		
40	kétkerekű kocsi járommal, vasalás nélkül		800 denarius
41	fa cséplőszekér		200 denarius
42	eke járommal		100 denarius
43	súlykolófa		100 denarius
44	szórólapát		10 denarius
45	ásólapát		4 denarius
46	háromágú favilla		8 denarius
47	kétágú favilla		4 denarius
48	5 véka ürtartalmú fateknő		100 denarius
49	favéka		50 denarius
50	vasabroncsos véka		70 denarius
51	esztergált tál vagy csésze		30 denarius
52	A malmokról:		
52a	kő lovasmalom		() denarius
54	vízimalom		() denarius
55	kézimalom		250 denarius
56	A szitákról:		
56a	szérűszita (bőrből)		250 denarius
57	finomliszthez való hártaszita		400 denarius
58	nagy méretű szövetszita		200 denarius
59	házi szövetszita		100 denarius
60	hüvelyesekhez való szövetszita		50 denarius
63	Az ércről:		
63a	sárgaréz	1 font	100 denarius
64	vörösréz	1 font	75 denarius
65	kalapált bádóg	1 font	60 denarius
66	megmunkálatlan fémötvözet	1 font	50 denarius
16. 6	Az elefántcsontról és a teknőspáncélról:		
6a	elefántcsont	1 font	150 denarius
7	indiai teknőspáncél	1 font	100 denarius
8	A tűkről:		
8a	vékonyabb fajta varrótü		4 denarius
9	másodosztályú		2 denarius
10	pokróc- vagy zsákvarrótü		2 denarius
17. 1	A fuvardíjakról:		
1a	utazószekérre, személyenként	1 mérföldre	2 denarius
2	utazószekérre, a szokásos		

	terhelésnél	1 mérföldre	12 denarius
3	teher szállító kocsira 1200 fontig	1 mérföldre	20 denarius
4	málhás tevére 600 fontig	1 mérföldre	8 denarius
5	málhás számárra	1 mérföldre	4 denarius
6	A takarmányról:		
6a	bükköny	2 font	2 denarius
7	széna vagy pelyva	4 font	2 denarius
8	zöld takarmány	6 font	1 denarius
18. 1	A tollpohelyről:		
1a	lúdtoll	1 font	100 denarius
2	egyéb szárnyasok tolla	1 font	50 denarius
3	színes tollú madarak vékony tollai	1 font	2 denarius
4'	fűzfagyapot	100 font	1000 denarius
6	nádbuga	100 font	100 denarius
7	párnatömő anyag	1 font	8 denarius
8	másodosztályú	1 font	4 denarius
9	hibátlan pávatoll	1 db	2 denarius
10	keselyűtoll	25 db	6 denarius
11	Az írónádról és a tintáról:		
11a	tinta	1 font	12 denarius
12	egycsomós paphusi vagy alexandriai nádszál	10 db	4 denarius
13	másodosztályú nádszál	20 db	4 denarius
19. 1	A ruhákról:		
1a	első osztályú, előírásszerű katonai köpeny		4000 denarius
2	előírásszerű katonaiing		2000 denarius
3	bíborsáv nélkül		1250 denarius
4	festett, 16×16 láb méretű sátorfüggöny		2500 denarius
5	első osztályú fehér ágytakaró	12 font	1600 denarius
6	arab, damascusi vagy máshonnan való festett takarót a gyapjúanyag súlyát és a varrómunkát felszámítva kell eladni		
7	közönséges takaró	10 font	500 denarius
8	vastagabb szálú gyapjúból készült, biborsávós, csuklyás női ujjas	2 font	200 denarius
9	bíborsávós, fél selyemtartalmú férfi ujjas ing	() font	() denarius
11	alsóing szegély nélkül	() font	6000 denarius

12	fél selyemtartalmú, halvány bíborszállal himzett fehér ujjas ing	1 font	44 000 denarius
13	fél selyemtartalmú, halvány bíborszállal himzett mutinai ujjas ing	1 font	46 000 denarius
15	tiszta selyem, sötét bíborral himzett férfi ujjas ing	fél font	50 000 denarius
16	() himzett, fehér, tiszta selyem csuklyás ujjas	2 font	135 000 denarius
17	megvarratlan tiszta selyemanyagot a festést felszámítva kell eladni		
18	bíborral himzett tiszta selyem ing	6 font	40 000 denarius
21	() a gyapjú minősége alapján, valamint az arany súlyát és a varrómunkát felszámítva kell eladni		
24	egyrétegű, egyszer festett mutinai kapcsos köpeny	4 font	12 000 denarius
26	egyrétegű chlamys mutinai vagy laodiceai gyapjúból	8 font	15 000 denarius
27	laodiceai kapcsos köpeny, első osztályú hímzéssel	4 font	4 000 denarius
28	első osztályú britanniai szőnyegtakaró		5 000 denarius
29	másodosztályú		4 000 denarius
30	első osztályú cappadociai vagy pontusi szőnyeg		3 000 denarius
31	másodosztályú		2 000 denarius
32	egyiptomi szőnyeg		1 700 denarius
33	lótakaró		400 denarius
34	egyrétegű ágytakaró		4 500 denarius
35	africai szőnyeg		1 500 denarius
36	egyéb takarókat a szövétanyag súlya szerint lehet eladni		
37	laodiceai csuklyás köpeny		4 500 denarius
39	szegélytelen háromrétegű laodiceai ujjas ing		10 000 denarius
40	a laodiceai ruhaszegélynél a bíbor ára mellé fel kell számítani a többi hozzávalót is		
42	nyúlszór alsóing bíbor (hímzéssel)		6 000 denarius
47	noricumi csuklyás köpeny		10 000 denarius
48	britanniai csuklyás köpeny		6 000 denarius
50	első osztályú himzett canusiumi csuklyás köpeny		4 000 denarius
51	numidiai csuklyás köpeny		3 000 denarius
52	első osztályú argolisi csuklyás köpeny		6 000 denarius
53	első osztályú achaiiai vagy phrygiai csuklyás köpeny		2 000 denarius
54	africai csuklyás köpeny		1 500 denarius

20. 1	A hímzők és selyemszövők munkadíjairól:		
1a	félselyem anyagu ingen dolgozó		
	hímzőnek	1 fontra	200 denarius
2	tiszta selyem ingen dolgozó hímzőnek	1 fontra	300 denarius
3	mutinai köpenyen dolgozónak	1 fontra	25 denarius
4	laodiceai köpenyen dolgozónak	1 fontra	25 denarius
5	aranyhímzőnek első osztályú munkáért	1 fontra	1000 denarius
6	másodosztályú munkáért	1 fontra	750 denarius
7	selyemhímzőnek	1 fontra	500 denarius
8	másodosztályú munkáért	1 fontra	400 denarius
9	selyemszövőnek félselyemért élelmezésen felül naponta		25 denarius
10	tiszta selyemért élelmezésen felül naponta		25 denarius
11	mintásan szőtt tiszta selyemért élelmezésen felül naponta		40 denarius
12	takácsnőnek új, előírásszerű női		
	gyapjútunicáért élelmezésen felül naponta		12 denarius
13	mutinai vagy egyéb tunicáért élelmezésen felül naponta		16 denarius
21. 1	A gyapjűszövőről:		
1a	mutinai vagy tengeri gyapjúért élelmezésen felül naponta		40 denarius
3	másodosztályú gyapjúért élelmezésen felül naponta		20 denarius
4	durva gyapjúért élelmezésen felül naponta		15 denarius
5	lenvászonszövőnek		
	első osztályú munkáért élelmezésen felül naponta		40 denarius
6	másodosztályú munkáért élelmezésen felül naponta		20 denarius
22	A kallósokról:		
23. 1	A selyemszövetek áráról:		
1a	fehér selyemszövet	1 font	12 000 denarius
24. 1	A bíborfonalakról:		
1a	sötétbíbor színű selyemfonal	1 font	150 000 denarius
2	sötétbíbor színű gyapjúfonal	1 font	50 000 denarius
3	halványbíbor színű gyapjúfonal	1 font	32 000 denarius
4	tyrusi vörös gyapjúfonal	1 font	16 000 denarius
5	egyszeresen festett	1 font	12 000 denarius
6	első osztályú, kétszer festett		
	miletusi gyapjúsál	1 font	12 000 denarius
7	másodosztályú	1 font	10 000 denarius
8	nicaiai skarlátvörös fonal	1 font	1500 denarius
9	algával festett első osztályú		
	hysignus-vörös gyapjúsál	1 font	600 denarius
10	másodosztályú	1 font	500 denarius
11	harmadosztályú	1 font	400 denarius
12	negyedosztályú	1 font	300 denarius

14	bíborszál tiszta selyem anyag szövéséhez	1 uncia	116 denarius
15	bíborszál félselem anyag szövéséhez	1 uncia	60 denarius
18	bíborszál finom lenvászón szövéséhez	1 uncia felett	40 denarius
19	halványbíbor gyapjúfonal	1 uncia	36 denarius
21	bíborgyapjú vetülékfonal fonásához	1 uncia	12 denarius
25. 1	A gyapjúanyagokról:		
1a	mutinai gyapjuszövet	1 font	300 denarius
3	tengeri gyapjuszövet	1 font	200 denarius
6	laodiceai gyapjuszövet	1 font	150 denarius
26. 1	A lenvászónról:		
1a	első osztályú gerebenezett len	1 font	24 denarius
2	másodosztályú	1 font	20 denarius
3	harmadosztályú	1 font	16 denarius
30. 1	Az aranyról:		
1a	finomított arany rudakban vagy érmékben	1 font	50 000 denarius
2	aranylemez	1 font	12 000 denarius
3	lemezkesztő aranyműves díja	1 fontra	5 000 denarius
4	aranyvésnök díja	1 fontra	3 000 denarius
6	aranyesztergáló díja	1 fontra	2 500 denarius
7	aranyolvasztó díja	1 unciára	2 400 denarius
9	Az ezüstről:		
31. 1	Az emberáruról:		
32	(A háziállatokról):		
2	első osztályú ökör		()
3	tenyészbika		()
33. 1	A kövekről:		
1a	porfir	1 láb	2() denarius
2	lacedaimoni zöld márvány	1 láb	250 denarius
4	lucullusi (chiusi vagy melusi) márvány	1 láb	150 denarius
5	vörös foltos syenei gránit	1 láb	100 denarius
6	claudiusi (egyiptomi) gránit	1 láb	100 denarius
7	proconnesusi márvány	1 láb	75 denarius
8	docimeioni (phrygiai) márvány	1 láb	100 denarius
12	thessaliai zöld márvány	1 láb	150 denarius
14	scyrusi márvány	1 láb	40 denarius
16	lesbusi márvány	1 láb	50 denarius

34. 1 Az afrikai vadállatokról:

1a	első osztályú hímoszslán	150 000 denarius
2	másodosztályú	125 000 denarius
3	első osztályú nöstény oroszlán	120 000 denarius
4	másodosztályú	100 000 denarius
6	másodosztályú leopárd	70 000 denarius
7	Egyéb vadállatok:	
7a	első osztályú medve	()
9	első osztályú (vad)disznó	7 000 denarius
13	első osztályú vadszamár	()

35 A papyruslapokról:

36 (Fűszerek, illatszerek, szépítőszerek)

8	tisztított kender	1 font	4 denarius
9	fonott kender	1 font	6 denarius
26	szilárd szurok		()
27	lágy szurok		()
28	fenyőgyanta		()
33	viaszgyertya		()
36	cédrusgyanta		()
46	szóda		()
52	fahéj	1 font	125 denarius
53	borpálmagyanta	1 font	100 denarius
55	petrezselyem	1 font	175 denarius
56	első osztályú tömjén	1 font	100 denarius
57	cilíciai styraxfagyanta	1 font	500 denarius
58	antiochiai styraxfagyanta	1 font	200 denarius
59	illatos füstölőszer	1 font	150 denarius
60	arabiai sáfrány	1 font	2000 denarius
61	cilíciai sáfrány	1 font	1000 denarius
65	üröm	1 font	()
67	hasított timsó	1 font	()
89	első osztályú rózsaoilaj	1 font	80 denarius
92	nószimolaj	1 font	30 denarius
98	nárdusolaj	1 font	()
99	majoránnaolaj	1 font	100 denarius
101	gyömbér olajban	1 font	400 denarius
102	gyömbér szárazon	1 font	250 denarius
107	fehér olomfesték	1 font	()
122	szivacs		6 denarius
123	kákavirág	1 font	50 denarius
124	gégevirág	1 font	50 denarius
126	pontusi rebarbara	1 font	50 denarius
127	chiusi terebintbalzsam	1 font	150 denarius

128	másodosztályú	1 font	80 denarius
129	fenyőgyanta	1 font	20 denarius
130	colophoni fenyőgyanta	1 font	16 denarius
131	thebaei mákony	1 font	1000 denarius
132	cyrenei mákony	1 font	1250 denarius
135	okkerfesték	1 font	100 denarius
136	rózsafélék	1 font	150 denarius
138	ezüsthényező kréta	1 font	10 denarius
139	halenyv	1 font	80 denarius
140	marhaenyv	1 font	20 denarius

37. 1 A következő városokból a következő birodalomrészekbe történő tengeri szállítás díját a következőknél magasabbra szabni tilos:

1a	Alexandriából Rómába 1 tábori modius rakományra	16 denarius
2	Alexandriából Nicomediába 1 tábori modius rakományra	12 denarius
3	Alexandriából Byzantiumba 1 tábori modius rakományra	12 denarius
4	Alexandriából Dalmatiába 1 tábori modius rakományra	18 denarius
5	Alexandriából Aquileiába 1 tábori modius rakományra	24 denarius
6	Alexandriából Africába 1 tábori modius rakományra	10 denarius
7	Alexandriából Sziciliába 1 tábori modius rakományra	10 denarius
8	Alexandriából Ephesusba 1 tábori modius rakományra	8 denarius
9	Alexandriából Thessalonicebe 1 tábori modius rakományra	12 denarius
10	Alexandriából Pamphyliába 1 tábori modius rakományra	6 denarius
11	ugyanígy Keletről Rómába 1 tábori modius rakományra	18 denarius
12	Keletről Salonaeba 1 tábori modius rakományra	16 denarius
13	Keletről Aquileiába 1 tábori modius rakományra	22 denarius
14	Keletről Africába 1 tábori modius rakományra	16 denarius
15	Keletről Hispaniába 1 tábori modius rakományra	20 denarius
16	Keletről Baeticába 1 tábori modius rakományra	22 denarius
17	Keletről Lusitaniába 1 tábori modius rakományra	26 denarius
18	Keletről Galliába 1 tábori modius rakományra	24 denarius
19	Keletről Byzantiumba 1 tábori modius rakományra	12 denarius
20	Keletről Ephesusba 1 tábori modius rakományra	10 denarius
21	Keletről Sziciliába 1 tábori modius rakományra	6 denarius
22	ugyanígy Kis-Ázsiából Rómába 1 tábori modius rakományra	16 denarius
23	Kis-Ázsiából Africába 1 tábori modius rakományra	8 denarius
24	Kis-Ázsiából Dalmatiába 1 tábori modius rakományra	12 denarius
25	ugyanígy Africából Rómába 1 tábori modius rakományra	()
26	Africából Salonaeba 1 tábori modius rakományra	18 denarius
27	Africából Sziciliába 1 tábori modius rakományra	6 denarius
28	Africából Hispaniába 1 tábori modius rakományra	8 denarius
29	Africából Galliába 1 tábori modius rakományra	4 denarius
30	Africából Achaiába 1 tábori modius rakományra	12 denarius
31	Africából Pamphyliába 1 tábori modius rakományra	14 denarius
38	ugyanígy Nicomediából Rómáig 1 tábori modius rakományra	18 denarius
39	Nicomediából Ephesusba 1 tábori modius rakományra	6 denarius

40	Nicomediából Thessalonicéba 1 tábori modius rakományra	18 denarius
41	Nicomediából Achaiaiba 1 tábori modius rakományra	8 denarius
42	Nicomediából Salonaeba 1 tábori modius rakományra	14 denarius
43	(Nicomediából) Pamphyliába 1 tábori modius rakományra	8 denarius

B. A.

Lactantius: A keresztényüldözők halála. 7.

Miután mindenféle gonosz intézkedésével mérhetetlen drágaságot okozott, törvényekkel igyekezett maximálni az árakat. Ez időben sok vér folyt apró-cseprő dolgok miatt, az emberek félelmükben semmit sem mertek piacra vinni, így hát a drágaság még kegyetlenebbül felszökött, s ez így tartott mindaddig, amíg sokak pusztulása után a szükség hatályon kívül nem helyezte a törvényt.

A. T.

Diocletianus 301. szeptember 1-én, tehát még árrendelete előtt, pénzreformot hajtott végre, amint ezt egy 1973-ban közzétett aphrodisiasi felirat tanúsítja (AE, 1973, 526.). Ennek alapján valószínű, hogy az árrendeletben az argenteus 100 denariusnak, a follis pedig 25 denariusnak felel meg.

A közölt feliraton említett mértékegységek:

1 itáliai sextarius egy congius (3,275 l) egyhatodának felelt meg, vagyis 0,546 l volt.

1 itáliai sextans = 1/6 sextarius = 0,09 l

1 itáliai modius = 2 2/3 congius = 8,733 l

1 tábori modius kb. 1,5 modius

1 uncia = 1/12 font = 27,288 g

1 font (as vagy libra, vagy pondo) = 327,45 g

1 ujj (digitus) = 18,5 mm

1 láb (pes) = 16 ujj = 30 cm

1 rőf (cubitus) = 1 1/2 láb = 45 cm

1 mérföld = 1000 passus = kb. 1,5 km

Az árrendelet nem érte el kívánt hatását. Ahelyett, hogy az árakat stabilizálta volna, megteremtette az áruhiányt, a feketepiacot, a csempészetet és a gazdasági bűnözést, s így végül hatályon kívül helyezték. Különös, hogy e közismert kudarc ellenére számos történelmi korszakban kísérleteztek újra meg újra az árbefagyasztás módszerével, de mindig Diocletianuséhoz hasonló eredményre jutottak. A gazdaságot ugyanis csak gazdasági eszközökkel lehet sikeresen befolyásolni, akik egyéb eszközökhöz nyúlnak, bizonyosan szétzilálják.

Lucius Caecilius Firmianus Lactantius (Kr. u. 240 k.–320 k.): egyházi szerző, kiváló stílusáért a humanisták a „keresztény Cicerónak” nevezték.